

**Το Ζήτημα του Χώρου στο Σχεδιασμό.
Χωρικές Διαδικασίες. Χωρικά Δεδομένα**

**«Χωρικές, Οικονομικές, Κοινωνικές και Περιβαλλοντικές
Διαστάσεις της Ανάπτυξης και του Σχεδιασμού»
Διδάσκων: Ι. Σαγιάς, Επίκουρος Καθηγητής ΕΜΠ
Εαρινό Εξάμηνο**

Χωρικές διαδικασίες-Χωρικά Δεδομένα

**Το ζήτημα της «χωρικής διάρθρωσης και των
χωρικών διαδικασιών»:**

Η προσέγγιση της «διαφοροποίησης των περιοχών»:

Πεδίο έρευνας: η «περιφέρεια» ως σύστημα. Το πρόβλημα της οριοθέτησης, της περιφερειοποίησης. Ο κυρίαρχος θεματικός άξονας της Οικονομικής/Κοινωνικής Γεωγραφίας

Η προσέγγιση του «τοπίου»:

Πεδίο έρευνας: το Φυσικό και το Πολιτισμικό τοπίο και η αλληλεπίδραση μεταξύ των δύο. Κυρίαρχος άξονας της Φυσικής και Πολιτισμικής Γεωγραφίας

Χωρικές διαδικασίες-Χωρικά Δεδομένα

Το ζήτημα της «χωρικής διάρθρωσης και των χωρικών διαδικασιών»:

Η προσέγγιση της σχέσης «άνθρωπος-περιβάλλον»:

Πεδίο έρευνας: «Ντετερμινιστές»: κινητήριος δύναμη το περιβάλλον
«Πιθανοκρατιστές» (possibilists): κινητήριος δύναμη ο άνθρωπος
«Ανθρώπινη οικολογία»

Η προσέγγιση της «χωρικής κατανομής»:

Πεδίο έρευνας: Ανάλυση χωροθέτησης

Η προσέγγιση της «χωρικής γεωμετρίας»:

Πεδίο έρευνας: Γεωμετρικά χαρακτηριστικά διαφόρων φαινομένων

Χωρικές διαδικασίες-Χωρικά Δεδομένα

Τρεις θέσεις/προτάσεις για την 'έννοια' του Χώρου
(Doreen Massey, 2001, Φιλοσοφία και πολιτικές της Χωρικότητας)

I Ο χώρος είναι προϊόν αλληλεξαρτήσεων. Συγκροτείται μέσω αλληλεπιδράσεων από την απεραντότητα του παγκόσμιου ως το στενά μικροσκοπικό.

II Ο χώρος είναι η σφαίρα της δυνατότητας να υπάρξει πολλαπλότητα είναι η σφαίρα στην οποία συνυπάρχουν ξεχωριστές τροχιές είναι η σφαίρα της πιθανότητας να υπάρχουν περισσότερες από μια φωνές. **Δίχως χώρο δεν υφίσταται πολλαπλότητα, δίχως πολλαπλότητα δεν υφίσταται χώρος.** Αν ο χώρος είναι πράγματι προϊόν αλληλεξαρτήσεων τότε θα πρέπει να στηρίζεται στην ύπαρξη πολλαπλότητας. Πολλαπλότητα και χώρος είναι έννοιες που διαμορφώνονται αμοιβαία.

Χωρικές διαδικασίες-Χωρικά Δεδομένα

Τρεις θέσεις/προτάσεις για την 'έννοια' του Χώρου (Doreen Massey, 2001, Φιλοσοφία και πολιτικές της Χωρικότητας)

III. Τέλος, και ακριβώς επειδή ο χώρος είναι προϊόν «σχέσεων μεταξύ» (relation-between), σχέσεων δηλαδή που είναι απαραίτητως εμποδωμένες υλικές πρακτικές που πρέπει να διεξαχθούν, [ο χώρος] **βρίσκεται πάντα σε μια διαδικασία γίνεσθαι, διαμορφώνεται συνεχώς, δεν τελειώνει ποτέ δεν κλείνει ποτέ.**

Χωρικές διαδικασίες-Χωρικά Δεδομένα

Τρεις θέσεις για την μελέτη του Χώρου

Απόλυτος χώρος: Ο χώρος αποτελεί μια αυθύπαρκτη οντότητα. Η ύπαρξή του δεν εξαρτάται από άλλες δομές ή διαδικασίες. Οι εν λόγω διαδικασίες, δομές κατανέμονται στο χώρο καταλαμβάνοντας αμοιβαία αποκλειόμενες θέσεις. «Χωρική Μοναδικότητα»

Σχετικός χώρος: Η ύπαρξη του χώρου εξαρτάται από την ύπαρξη συσχετισμών μεταξύ αντικειμένων. Η απόσταση μεταξύ δύο θέσεων είναι σχετική διότι εξαρτάται από τα μέσα μεταφοράς, την αντίληψη των ατόμων γι' αυτήν κ.ο.κ.

Χωρικές διαδικασίες-Χωρικά Δεδομένα

Τρεις θέσεις για την μελέτη του Χώρου

Σχεσιακός χώρος: Ο χώρος ενυπάρχει στα αντικείμενα καθώς αυτά αντικατοπτρίζουν τις χωρικές σχέσεις με άλλα αντικείμενα. Ένας τόπος «εμπεριέχει» ένα ευρύ φάσμα διαδικασιών, δομών και σχέσεων. Η συνάρθρωσή τους συγκροτεί την «μοναδικότητά» του. Διαμόρφωση αξιών γης και κοινωνικού διαχωρισμού στις πόλεις.

	Υλικός χώρος (χώρος της εμπειρίας)	Αναπαραστάσεις του χώρου (χώρος της διανοητικής σύλληψης)	Χώροι της αναπαράστασης (βιωμένος χώρος)
Απόλυτος χώρος	Απόλυτη γεωγραφική θέση, τοίχοι, γέφυρες, πόρτες, σκάλες, πατώματα, ταβάνια, δρόμοι, κτήρια, πόλεις, βουνά, ήπειροι, υδάτινοι όγκοι, τοπόσημα, υλικά σύνορα και φραγμοί, περιφραγμένες κοινότητες...	Τοπογραφικοί και διοι- κητικοί χάρτες, ευκλεί- δεια γεωμετρία, περι- γραφική τοπίου, μεταφο- ρική χρήση εννοιών ε- γλεισμού, ανοιχτού χώρου, τοποθεσιών, χωροθέτησης και τοπο- θέτησης [positionality] – (σχετικά εύκολη δυνατότητα διόρθωσης και ελέγχου) – Νεύτωνας και Καρτέσιος	Λισθήματα ευχαρίστη- σης «γύρω από την εστία», αίσθηση ασφάλ- ειας ή δυσφορίας από τον περιβάλλοντα χώρο, αίσθηση εξουσίας από την ιδιοκτησία, έλεγχος και κυριαρχία στο χώρο, φόβος για τους άλλους «έξω από τα όρια/το φράγμα», «τους κοινωνικά μη αποδεκτούς»
Σχετικός χώρος (χώνος)	Σχετική γεωγραφική θέση, κλιματική και ροές ενέργειας, νερού, αέρα, εμπορευμάτων, ανθρώπων, πληροφορίας, χρήματος, κεφαλαίου, επιταχύνσεις και ελάττωση των τριβών απόστασης...	Θεματικοί και τοπολο- γικοί χάρτες (π.χ. του δικτύου μετρό του Λον- δίνου), μη ευκλείδειες γεωμετρίες και τοπολο- γία, προοπτικά σχέδια, μεταφορική χρήση εννοιών εντοπιμένης γνώσης [situated know- ledge], κίνησης, κινη- τότητας, εκπομπής, επιτάχυνσης, χωροχρο- νικής συμπίεσης και αποσπασματοποίησης – (δύσκολη η διόρθωση και ο έλεγχος απαιτούν ανεπτυγμένες τεχνικές) – Einstein και Riemann	Αγωνία μην αγρήσεις στο μάθημα, έξαψη για το άγνωστο, επιταχυνσιμότητα όταν πέφτεις σεμπολιάλιρι- σμα, εντάσεις ή ευχαρίστηση από τη χωροχρονική συμπίεση, από την ταχύτητα, από την κίνηση

	Υλικός χώρος (χώρος της εμπειρίας)	Αναπαραστάσεις του χώρου (χώρος της διανοητικής σύλληψης)	Χώροι της αναπαράστασης (βιωμένος χώρος)
Αιθέριος χώρος	Χρήσιμα εμπορεύματα, συγκεκριμένες/ υλοποιημένες εργασιακές διαδικασίες, χαρτονομίσματα (τοπικό χρήμα), ιδιωτική ιδιοκτησία / κρατικά σύντομα, σταθερό κεφάλαιο, εργοστάσια, κτήρια, χώροι κατανάλωσης, πακετοφορίες, κατελιμμένοι χώροι (καθισμένοι διαμαρτυρίες), έφοδος στη Βασίλη ή στα Χειμερινά Ανάκτορα...	Αξίες χρήσης και συγκεκριμένη/υλοποιημένη εργασία Εκμετάλλευση στην εργασιακή διαδικασία (Matix) σε αντιδιαστολή με την εργασία ως δημιουργικό παιχνίδι (Fourier), χάρτες ιδιωτικής ιδιοκτησίας και ταξικών απορριμμάτων, μουσικά ένστιξη γεωγραφικής ανάπτυξης	Αποξένωση σε αντιδιαστολή με τη δημιουργική απόλαυση, απομονωμένος ατομικισμός σε αντιδιαστολή με την κοινωνική αλληλεγγύη, πρόσδεση σε τόπους, κοινωνική τάξη, ταυτότητα κ.λπ., σχετική στέγηση, αδιμία, έλλειψη αξιοπρέπειας, θημός σε αντιδιαστολή με την ικανοποίηση
Σχετικός χώρος (χρόνος)	Αγοραία συναλλαγή, εμπόριο, κυκλοφορία και ροές εμπορευμάτων, ενέργειες, εργατικές δυνάμεις, χρήματα, πιστώσεων ή κεφαλαίου, μετανήσεις και μεταναστεύσεις, απαξίωση και υποβίβηση, εξωτερικές ροές πληροφορίας και πρόβλεψης	Ανταλλακτικές αξίες (αξία σε κίνηση) Διαδικασίες συσσωρευσης, εμπορευματικές αλυσίδες, μοντέλα μετανάστευσης και διασποράς, μοντέλα εισροών-εκροών, θεωρίες χωροχρονικών σταθερών, «επιδημία του χώρου μέσω του χρόνου», κυκλοφορία κεφαλαίου μέσω του χωμένου περιβάλλοντος, διαμόρφωση της περιόχιας αγοράς, δίπνα, γεωπολιτικές σχέσεις και επαναστατικές στρατηγικές	Φετίχ του χρήματος και του εμπορεύματος (αίθνια ανεκλήρωτες επιθυμίες), ανησυχία/ ευχαρίστηση από τη χωροχρονική συμμείση, αστάθεια, ανασφάλεια, ένστιξη της δράσης και κίνησης σε αντιδιαστολή με τη γαλήνη, «ό,τι είναι στέρεο λειώνει στον αέρα...»

Χωρικές διαδικασίες-Χωρικά Δεδομένα

Συσχέτιση χωρικών και κοινωνικών διαδικασιών

Η οριοθέτηση αντικείμενου έρευνας

Ουσιαστικός λόγος: σημασία στις ιδιότητες

Χωροχρονικός λόγος: σημασία στη θέση στο χωροχρονικό πεδίο αναφοράς

«Διάχυση», «Διασπορά»

Η συγκάλυψη αιτίων με αποτελέσματα

Ο καθορισμός του χωρο-κοινωνικού επιπέδου αναφοράς

Μια περιοχή ≠ τοπική κοινωνία

«Ανταλλαγή-μεταβίβαση», «Αλληλεπίδραση»

Συμπερασματική Στατιστική Ανάλυση

Σε συνάρτηση με τα προηγούμενα: επίπεδο σημαντικότητας χωρικό ≠ κοινωνικό

Διαστάσεις της συνοχής σε εθνικό επίπεδο

	Το πρόβλημα	Οι στόχοι	Οι πολιτικές
Οικονομική συνοχή	Περιφερειακές ανισότητες	Μείωση περιφερειακών ανισοτήτων, ισόρροπη περιφερειακή ανάπτυξη	Περιφερειακή πολιτική, πολιτική περιφερειακής ανάπτυξης, άλλες πολιτικές
Κοινωνική συνοχή	Κοινωνικές ανισότητες	Μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων	Κοινωνική, εισοδηματική, φορολογική, εκπαιδευτική κ.ά. κρατικές πολιτικές
Εδαφική συνοχή	Ανορθολογική χωρική οργάνωση	Αρμονική ανάπτυξη του δικτύου οικισμών, των χρήσεων γης κ.ά.	Χωροταξική πολιτική, συντονισμός χωρικών επιπτώσεων πολιτικών

Χωρικές διαδικασίες-Χωρικά Δεδομένα

Χωρικές ιδιότητες και χωρικά δεδομένα

Παρατηρήσεις

Προέρχονται από μια συνεχή ή ημι-συνεχή επιφάνεια;
Από θύλακες με εσωτερική ομοιογένεια ή
Από ασυνεχείς τοποθεσίες;
Αναφέρονται σε σημεία ή περιοχές;

Χωρικές διαδικασίες-Χωρικά Δεδομένα

Χωρικές ιδιότητες και
χωρικά δεδομένα

Παρατηρήσεις

Τι μέγεθος έχουν οι περιοχές σε σχέση τόσο με το είδος των διαδικασιών χωρικής διαφοροποίησης και με την αξιοπιστία των δεδομένων;

Χωρικές διαδικασίες-Χωρικά Δεδομένα

Χωρικές ιδιότητες και
χωρικά δεδομένα

Παρατηρήσεις

Η κατανομή των περιοχών είναι κανονική ή ακανόνιστη;
Είναι οι περιοχές ομοιογενείς;

Χωρικές διαδικασίες-Χωρικά Δεδομένα

Χωρικές ιδιότητες και
χωρικά δεδομένα

Χαρακτήρας του
χώρου της
«περιφέρειας»

Τι είδους είναι τα όρια της
περιφέρειας; Πρόκειται
για μια απομονωμένη
περιοχή; (φυσικά όρια
χωρίς όμορες περιφέρειες)
Πρόκειται για μια υπο-
ενότητα μιας ευρύτερης
περιφέρειας; (τεχνητά
όρια με όμορες περιοχές)

Χωρικές διαδικασίες-Χωρικά Δεδομένα

Χωρικές ιδιότητες και
χωρικά δεδομένα

Χαρακτήρας του
χώρου της
«περιφέρειας»

Το σχήμα των ορίων της
περιφέρειας είναι
ομαλό/κυρτό? Η
ακανόνιστο/κοίλο;

Έχει η περιφέρεια
συγκεκριμένο
προσανατολισμό, είναι
επιμήκης;

Χωρικές διαδικασίες-Χωρικά Δεδομένα

Χωρικές ιδιότητες και χωρικά δεδομένα

Χαρακτήρας του χώρου της «περιφέρειας»

Ποια είναι η γεωγραφία της περιφέρειας;
Είναι ομοιογενής ή όχι; Τι είδους ανομοιογένειες/ διαφοροποιήσεις παρουσιάζει;
Υπάρχουν στα όριά της διακριτές υποπεριοχές;

Χωρικές διαδικασίες-Χωρικά Δεδομένα

Χωρικές ιδιότητες και χωρικά δεδομένα

Χαρακτήρας του χώρου της «περιφέρειας»

Παρουσιάζει η περιφέρεια εσωτερικές ασυνέχειες (διοικητικές, κοινωνικο-οικονομικές, φυσικά εμπόδια)
Ποια είναι η «κλίμακα» της έρευνας σε συσχέτισμό το φάσμα/εύρος των εξεταζόμενων διαδικασιών;

Χωρικές διαδικασίες-Χωρικά Δεδομένα

Χωρικές ιδιότητες και χωρικά δεδομένα

Οι σχέσεις της περιοχής

- Εξωτερικές σχέσεις

Υπάρχουν επιπτώσεις στην περιοχή που πηγάζουν από άλλες περιοχές και επηρεάζουν τη χωρική διάρθρωση της περιοχής;

Χωρικές διαδικασίες-Χωρικά Δεδομένα

Χωρικές ιδιότητες και χωρικά δεδομένα

Οι σχέσεις της περιοχής

- Εσωτερικές σχέσεις

Ποιες είναι οι σχέσεις ανάμεσα σε επιμέρους τοποθεσίες/τόπους της περιοχής; Υπάρχουν ιεραρχικές δομές;

Χωρικές διαδικασίες-Χωρικά Δεδομένα

Χωρικές ιδιότητες και
χωρικά δεδομένα

Οι σχέσεις της
περιοχής

- Εσωτερικές
σχέσεις στους
επιμέρους τόπους

Υπάρχουν τοπικές
ιδιαιτερότητες ή κοινές
επιπτώσεις σε επιμέρους
τόπους;

Η χωρική ανομοιογένεια
οφείλεται σε
διαφορετικές
αντιδράσεις σε δεδομένα
ερεθίσματα;